

K Ö L T É S Z E T N A P I É S K Ö N Y V H E T I A N T O L Ó G I Á K

KIADÓK ÉS ANTOLÓGIÁK

*Morcsányi Gézával, a Magvető, és Oláh Jánossal, a Magyar Napló
Könyvkiadó vezetőjével Erős Kinga beszélget*

Több mint negyven éve jelenteti meg éves próza- és versantológiáját a Magvető – a *Körkép* és a *Szép versek* az ünnepi könyvhét elmaradhatatlan kísérői. A Magyar Napló könyvkiadó három éve indította útjára *Az év versei*, *Az év novellái*, egy évvel később *Az év esszéi* című válogatását.

Erős Kinga: Van olvasói igény ilyen antológiákra?

Oláh János: Feltételezzük, hogy van. Ugyanakkor az volt a tapasztalatom, hogy a szerzők részéről is megjelent az az igény, hogy olyan antológiában szerepeljenek, amely viszonylag elfogulatlanul tekinti át az éves folyóirattermést.

Morcsányi Géza: A piac törvényei szerint egy ilyen jól bevezetett és nagyhírű tradicionális antológiára, mint a *Körkép* és a *Szép versek*, van olvasói igény. Annak idején nagy példányszámban kelt el, irodalmilag is központi eseménye volt a Könyvhétnek. Amennyi annak a közönségnek a lelkeségéből, illetve a „tényleges” olvasóból, vásárlóból maradt, annak megfelel a mostani példányszám. Ez a határán van a gazdaságosságnak.

E. K.: Mennyiben tekinthető üzleti vállalkozásnak egy ilyen antológia?

M. G.: Jelen társadalmi körülmények között – melyek konkrétan a kapitalizmust jelentik – egy könyvkiadó mindenképpen üzleti vállalkozásban adja ki a könyveit. Ugyanakkor a kiadó döntése, hogy az elérendő bevételből mekkora részt tart fent a pénzben kifejezhető profitnak, és mennyit az úgynevezett presztízs-profitnak. E kettő között igyekszünk egyensúlyt tartani. Ez az antológia magán viseli a hagyományok következményeit. Antológiákban szereplő írásokért, másodközlésekért rend szerint nem szokás honoráriumot fizetni – ez így

van világszerte. Ehhez képest mi igyekszünk honoráriumot fizetni, még ha az alacsony is. Mivel sok szerzőről van szó, a pénzt több apró részre kell osztani, ezért sokan érzik úgy, hogy ez a honorárium inkább csak jelképes. Ugyanakkor, bármilyen kevés is az egy szerzőre jutó összeg, a kiadó számára egy átlagos könyvhöz képest a teljes honorárium így is tekintélyes. Miközben a honorárium aránya bármilyen könyv esetében lényegében adott, az összege természetesen a könyv jövedelmezőségétől függ. Továbbá a *Körkép* és a *Szép versek* hagyományához tartozik az is, hogy a Könyvhéten mindkettő olcsóbban vásárolható meg. Így a bevétel is csökken. Mindezek miatt nagyon szűk konstrukció ez, nagyon sok mindenben spórolnunk kell. Amikor lehetőségünk nyílt rá, hogy támogatást kapjunk erre a két antológiára a Nemzeti Kulturális Alaptól, igyekeztünk például fényképekkel elegánsabbá tenni a két kötetet. Támogatás híján – idén például – erről le kell mondanunk.

O. J.: Nem tartunk ott, hogy ezt a vállalkozást üzleti vállalkozásnak lehetne nevezni.

E. K.: *Mi ennek az oka?*

O. J.: Azt a könyvet lehet eladni, amelyikre megfelelő reklámerőt tudnak ráfordítani, s a könyv fontosságát tudatosítják az olvasóban. S bár ez járható út lenne, mi nem tudjuk megfizetni. Lassú emelkedésre számíthatunk tehát, három év alatt azt tapasztaltunk, hogy növekedik az eladott példányok száma. Ez nem csak az olvasók reakciója. A könyvet, miután kinyomtatja, a kiadó felajánlja a terjesztőknek; a terjesztő azt mondja, hogy köszönöm, ebből nem kérek, ebből viszont igen. Volt olyan év, amikor a kinyomtatott példányoknak a felét sem tudtuk a boltokban elhelyezni, míg idén a boltok az összes kinyomtatott példányt átvették. Ezért is gondolom, hogy van rá igény.

E. K.: *Egy ilyen antológia összeállítása szolgálat, gesztus az olvasók felé. Nem kellene ezt támogatni?*

O. J.: Ez az első olyan évünk, amikor támogatás nélkül kell az antológiákat megjelentetni: az NKA idén nem írt ki kiadói támogatást. Kis kiadó vagyunk, így ez elég kockázatos vállalkozás – ennek ellenére nem akartuk abbahagyni. Vállaltuk ezt a veszteséget. Hiszen veszteséges: tízezer példányig kellene eljutni ahhoz, hogy nyereséges legyen.

M. G.: Mi azt a kevesebb támogatási lehetőséget, ami az utóbbi két évben a könyvkiadás számára adódik, elsősorban nem ezekre az antológiákra akarjuk elhasználni, hanem például pályakezdő írók,

költők megjelentetésére. Az ember tehát számol. Ugyanakkor a mi esetünkben a *Körkép* és a *Szép versek* nagyon erősen hozzátartozik a Magvetőről kialakult képhez.

E. K.: Hogyan fér meg egymás mellett több antológia a piacon? Kiegészítik egymást, vagy versengenek?

M. G.: Vannak olyan kereskedelmi, piaci jelenségek, amikor azt lehet megfigyelni, hogy az egyik termék húzza a másikat, és vannak olyan szituációk is, amikor egyik termék kiszorítja a másikat a piacról, ha az valami miatt a közönség vágyainak és ízlésének jobban megfelel. Szerintem a könyv piaci szempontból nem speciális áru, társadalmilag, szociológiailag viszont igen. Főleg a mi helyzetünkben, hiszen több évtizedes tradíciók, olvasói szokások kötődnek a könyvhöz. Tehát az irodalmi könyvkiadásban nagyon erős ez a fajta kulturális mozzanat, ezért nem hiszem, hogy jó irodalmat ki lehetne adni kulturális elkötelezettség nélkül. Ha pedig ez így van, akkor biztos, hogy az ember szíve örömet talál abban, ha másfajta antológia is megjelenik, s ráadásul annak sikere van. Mert ez azt jelenti, hogy bár nagyon nehéz helyzetben van az egész irodalmi könyvkiadás, van újratermelődő és módosuló igény, vannak olvasók, és van remény más könyvek számára is.

O. J.: Mivel a válogatási szempontok különböznek, úgy gondolom, az ennyire különböző válogatások megférnek egymás mellett. Normális irodalmi közélet akár több ilyen antológiát is elbír, hiszen többféle szempont alapján lehet szerkeszteni. Az a fontos, hogy azt az irodalmi életet szolgálja, amelyben létrejött. A kiadónak csak ennyi a felelőssége, és azt hiszem, ha ezt teszi, akkor eleget tett a feladatának.

E. K.: Milyen szerkesztési elvek alapján állítják össze az antológiákat?

M. G.: Alapelv, hogy a szerkesztők érinthetetlen és korlátlan felelősséggel, valamint szabad kézzel rendelkeznek az antológiák szerkesztésében. Mivel széles körből válogatnak, csak a saját ízlésük áll jól ezekért a válogatásokért. Mint kiadó igyekeztem olyan embereket felkérni szerkesztőnek, akiről tudtam, hogy ítéletükben bízhatok; nem kell attól tartanom, hogy egyik vagy másik válogatás szöges ellentétben lesz mindazzal, amit a Magvető mint kiadó képvisel: az irodalmi minőséggel. És a szerkesztők minden esetben kiváló munkát végeztek.

O. J.: Ez az antológia a folyóirat-szerkesztésből nőtt ki. Egy ideig elkészítettük a magyar folyóiratok rendszeres szemléjét, de ezt pénz és munkaerő hiányában abba kellett hagynunk. Az antológia elsősorban ezt a témát szemlézi. Ezért gondoltam, hogy talán a közönséget sem hagyja hidegen egy ilyen válogatás, hiszen ahhoz nagyon komoly iro-

dalombúvárnak kell lenni, hogy valaki az összes folyóiratot végiglapozza. Ellenben egy ilyen szemlét, ha naponta tíz percet szán az olvasásra, egy év alatt bőven elolvashat. Megtudhatja, hogy melyek azok a legérdekesebb versek, novellák, amelyek szerintünk az elmúlt évben születtek meg. Gondoltam, hogy van ilyen latens olvasói igény – és ez a megvásárolt példányok számának lassú emelkedésében nyomon is követhető. Ez a fő válogatási szempontunk, kivételt ritkán teszünk. Az elmúlt év folyóirattermésének legjavát próbáljuk összegyűjteni az antológiákban. Itt nyilván a válogatói szempontok érvényesülnek, mint minden válogatásnál. Nem kánont akarunk csinálni, sem rombolni, az a célunk, hogy a képet, amelyet a magyar folyóiratrendszer mutat egy év irodalmi terméséből, lehetőleg híven képezzük le. Ezért nagyon fontosnak tartjuk a tematikai sokszínűség megjelenítését, hogy ne minden novella, ne minden vers szóljon ugyanarról, hanem minden olyan téma, amelyet a szerzők abban az évben érintenek, lehetőleg a legjobb minőségben jelenjen meg.

E. K.: Minek tulajdonítják, hogy a kritika szembeállítja egymással a két antológiát?

M. G.: Mindenfajta művészeti kritika nagyon szűk körnek szól, nagyon erősen a szakma köré koncentrálódik. A *Körkép* és a *Szép versek* esetében is minimális a hatás, amelyet egy ilyen kritika gyakorol a könyvek fogyasztására, hiszen mire a kritikák megjelennek, a könyv zömében elkél. A magam részéről minden kritikát nagy érdeklődéssel olvasok. Aztán eldöntöm, hogy találtam-e benne megszívlelendő szempontot vagy nem. Ezzel a szerkesztők is így vannak, azzal együtt, hogy az ő személyes érintettségük erősebb. De abban sem látok semmi kivetnivalót, hogy szembeállítják a két vagy több válogatást. Hiszen mondjuk az autóknál is vannak a fogyasztói tesztek, az egyik többet fogyaszt, a másik kevesebbet, és így tovább. Ha látják értelmét, hasonlítsák össze az antológiákat is.

O. J.: Nem olvastam minden kritikát, egyet-kettőt láttam. Az a néhány írás viszont mérhetetlenül felszínes volt. Talán előbb-utóbb a kritikusok is önmagában értékelik azt az irodalomképet, amelyet ezek az antológiák mutatnak, és nem hasonlítgatják össze őket. Azt az irodalmat kell elolvasni, ami benne foglaltatik, és arról kell véleményt mondani. Ha találnak benne rosszat, akkor azt kell megírniuk, ha pedig találnak benne jót, akkor azt. Ilyen kritikát nem olvastam. Pedig a szerzők, akik a kötetekben szerepelnek, azt igényelnék, hogy őket értékeljék, és ne a kiadót.